

Natalia Długosz

e-mail: natrek@amu.edu.pl

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

<https://orcid.org/0000-0001-5654-2018>

Lingwistyczne aspekty identyfikacji wizualnej na przykładzie słownictwa z zakresu zdobienia ciała w języku bułgarskim

ABSTRACT: Długosz Natalia, *Linguistic aspects of visual identification as illustrated by body adornment vocabulary in Bulgarian*

In this paper I discuss the problem of body adornment vocabulary in the Bulgarian language (permanent make-up, piercing, tattoos). The study focuses on structural and semantic analysis of the Bulgarian expressions and identification of their Polish equivalents. There is an intensive supplementary innovation growth in the semantic area dedicated to body decoration and modification observed in contemporary Bulgarian. This vocabulary abounds in particular with loanwords, including partial substitutions, English borrowings adapted at the phonetic level and hybrid borrowings. Older, native terms compete with the newer ones, frequently of foreign origin, in the language, in favour of the latter. Also a trend to abstract a new group of no-affix compounds with the initial *mamy-* component is noticeable.

KEYWORDS: new bulgarian vocabulary, body decoration, complementary innovations

Psychologiczne aspekty zdobienia i modyfikacji ciała

Od zarania dziejów ludzkość dokonywała czynności zdobienia i modyfikacji ciała. W plemionach prymitywnych zabiegi malowania, tatuowania, skaryfikacji były silnie uwarunkowane społecznie i kulturowo, najczęściej stanowiły przejaw manifestowania przynależności do określonej tradycji, były elementem kultu, wpisywały się w zrytualizowany proces inicjacji religijnej lub seksualnej. We współczesnej kulturze zachodniej ciało zyskało niezwykle wysoki status. Atrakcyjność fizyczna stała się dominantą kulturową i społeczną. Współczesne trendy

narzucają istocie ludzkiej egzystowanie pod dyktando ciała – młodego, pięknego, pozbawionego oznak słabości (przejawów chorowania czy kalectwa) i starości, idealnie symetrycznego. W tego typu społeczeństwie dbałość o swój wizerunek zewnętrzny staje się strategią komunikacyjną. Odpowiednio wykreowane ciało dostarcza szeregu informacji o statusie społecznym jednostki, o jej upodobaniach, cechach osobowości, poglądach, preferencjach seksualnych, także o stanie zdrowia i in. Podejmowane przez współczesnego człowieka wysiłki w celu poprawienia swojego wyglądu, w tym interesujące nas zabiegi trwałego zdobienia i modyfikacji ciała, mogą posiadać przeróżną motywację. Z jednej strony, zwłaszcza gdy mowa o tatuażu, nadal są postrzegane jako znak przynależności grupowej (przynależności do subkultury), z drugiej strony, coraz częściej rozpatruje się je jako ważny element projektowania tożsamości indywidualnej. W niektórych opracowaniach podkreśla się, że funkcja symboliczna wytworów ludzkiego działania i ozdób na ciele została ograniczona na skutek oddziaływania mody na modyfikacje ciała (por. Craik 1994, Turner 1999). W takim rozumieniu kolczyk czy tatuaż przestaje być nośnikiem treści symbolicznych, a jest jedynie modnym dodatkiem. Nie brakuje jednak opinii psychologów, socjologów czy kulturoznawców, które przypisują im głębsze, nie tylko psychologiczne, ale nawet duchowe znaczenie (np. Sweetman 1999; Anderson, Carroll 2002).

Czynniki motywacyjne, jakie przyświecają osobom decydującym się na zabiegi modyfikacji własnego ciała, stanowią przedmiot wielu naukowych opracowań. W tym miejscu wymienię dziesięć motywów wyszczególnionych przez niemieckich badaczy Silke Wohlrab, Jutte Stahl i Petera Kappelera w opracowaniu *Modyfing the body: Motivations for getting tattooed and Pierce* (2007). Pierwsza grupa motywów zyskała miano piękna, sztuki i mody (*beauty, art and fashion*). Koncepcja połączenia mody, piękna i sztuki w jedną kategorię wynika ze współczesnego spojrzenia na piercing i tatuaż. O ile piercing traktowany jest raczej jako modny dodatek, o tyle tatuaże coraz częściej postrzega się w kategoriach estetycznych dzieła sztuki, którego powstanie umotywowane jest chęcią upiększenia wyglądu zewnętrznego. Często piercing staje się dodatkiem do tatuażu. Po drugie, o poddaniu ciała procesowi trwałej modyfikacji decyduje chęć wyrażenia tożsamości indywidualnej (*individuality*), tzw. własnego JA jednostki. To najsilniejsza i najczęstsza z motywacji. Na trzecim miejscu badacze wymieniają grupę czynników nazwaną osobistymi narracjami (*personal narratives*). Wówczas zabieg modyfikacji ciała jest podyktowany chęcią wyrażenia swoich poglądów, transgresji osobowościowych, często traumatycznych doświadczeń życiowych. W takim ujęciu zabiegi mogą pełnić funkcję terapeutyczną a nawet uzdrawiającą. W czwartej grupie niemieccy badacze wymieniają pobudki wynikające z chęci rozpoznania czy nawet przekroczenia granic własnej wytrzymałości fizycznej (*physical endurance*). Impulsem do wykonania zabiegu staje się potrzeba sprawdzenia własnego progu bólu i przewyciężenia ograniczeń, wynikających z cielesności. Piercing czy tatuowanie mogą być postrzegane zarówno jako efekt zachowań autoagresywnych, jak i przejaw zachowań transgresyjnych, umotywowanych hubrystycznie. Po piąte, do zabiegu może skłaniać chęć zmanifestowania przynależności do grupy lub zaangażowania w działania

danej społeczności (*group affiliations and commitment*). Tatuaż staje się wówczas wyrazem tożsamości grupowej jednostki, pozwala na podkreślenie swojego uczestnictwa w działaniach, przynależności, podobieństwa. Zabieg i jego rezultat stają się ważnym elementem odniesienia siebie do grupy, stwarzając możliwość korzystania z poczucia bezpieczeństwa, jakie ta daje jednostce. Szósty zespół motywów sprowadza się do chęci wyrażenia sprzeciwu wobec rodziców lub społeczeństwa (*resistance*). Bunt w okresie dojrzewania okazuje się ważnym i stosunkowo częstym powodem dokonania zabiegów modyfikacji ciała. Siódma grupa wskazuje na duchową i kulturową tradycję (*spirituality and cultural tradition*) jako czynniki leżące u podstaw dokonania zabiegów. Na duchowy wymiar modyfikacji ciała zwraca uwagę Milena Szuszkiewicz (Szuszkiewicz 2009, 32). Zaznacza, że duchowe motywy przeważają w sytuacjach, gdy modyfikacja ciała traktowana jest jak rytuał związany z bólem. Ból postrzegany jest bowiem

jako środek na drodze do rozwoju, kształtowania własnej tożsamości zarówno osobistej, jak i społecznej. (...) Zapewnia on również spójność i kulturową odrębność grupy: staje się formą rytuału inicjalnego, umożliwiającego odkrycie nowych pokładów siły w samym sobie” (Szuszkiewicz 2009, 32).

W grupie ósmej wskazuje się na wykonywanie zabiegów z powodu uzależniania (*addiction*). Jak wiadomo, podczas tatuowania na skutek stymulacji bólem gwałtownie wzrasta poziom adrenaliny i endorfin, które m.in. wywołują pozytywne emocje. Te doznania mogą powodować u osób tatuowanych pragnienie bólu jako bodźca mającego wywołać pożądane odczucia. Dziewiąta grupa obejmuje motywy odnoszące się do seksualności (*sexual motivations*). Chodzi zwłaszcza o piercing intymny, mający na celu stymulację i wzmacnianie doznań seksualnych, ale także o tatuaż jako sposób na wyrażenie własnej seksualności oraz podkreślenie preferencji seksualnych. I po dziesiąte, modyfikacje ciała mogą zostać dokonane bez głębszej przyczyny i namysłu, na skutek zewnętrznej płytkiej motywacji (*no specific reasons*).

Jak wynika z powyższego przeglądu, modyfikacje ciała mogą być zarówno umotywowane głęboko, jak i zostać dokonane na skutek zewnętrznego impulsu, pod wpływem chwili. W literaturze fachowej jako najczęstsze motywy wskazuje się jednak: ekspresję własnej indywidualności, pobudki estetyczne i chęć wyrażenia przynależności grupowej (Nowak 2012, 91).

Zakres analizy i źródło materiału językowego

Moda na zabiegi trwałego zdobienia i modyfikacji ciała znajduje wyraz w języku, przejawiając się zwłaszcza w jego warstwie leksykalnej. Nie inaczej dzieje się we współczesnym języku bułgarskim, bogatym w leksemy i wyrażenia, w stosunku do których trudno znaleźć określenie hiperonimiczne. W niniejszym artykule dokonuję

przeglądu wybranego bułgarskiego słownictwa, dotyczącego trzech zabiegów trwałego zdobienia i modyfikacji ciała – są to: makijaż permanentny, piercing oraz tatuaż. Analiza korpusu tekstów, na który składa się kilkadziesiąt artykułów zamieszczonych na kilkunastu profilowanych tematycznie stronach internetowych (w tym są to strony gabinetów kosmetycznych oraz studiów tatuażu), udowodniła, że tego typu słownictwo w znacznym stopniu wzbogaca współczesną bułgarską leksykę ogólną. Poddany analizie materiał językowy pochodzi zatem z portali, poświęconych kosmetyce, piercingowi i tatuowaniu¹. Klasyfikacji strukturalnej i semantycznej słownictwa dokonuję w obrębie wcześniej wydzielonych pól tematycznych: makijaż permanentny, piercing, tatuaż.

Bułgarskie słownictwo z zakresu zdobienia ciała – klasyfikacja semantyczna i strukturalna

Ekscerpcja materiału językowego dokonana ze wcześniej wskazanych stron internetowych pozwoliła na wyodrębnienie ponad stu leksemów i wyrażeń, odnoszących się do dokonywania zabiegów trwałego zdobienia i modyfikacji ciała. W większości są to nazwy czynności i zabiegów. Liczną grupę stanowią nazwy typu i rodzaju kolczykowania, a także nazwy biżuterii wykorzystywanej w piercingu. Pojawiają się także nazwy przyrządów, używanych podczas zabiegów i inne wyrażenia, związane ze zdobieniem i modyfikacją ciała. Zwróciłam również uwagę na tendencję do funkcjonowania *mamy-* w języku bułgarskim jako obcy, zdeintegrowany pierwszy komponent złożzeń.

Makijaż permanentny i wybrane zabiegi modyfikujące wygląd twarzy

W tej grupie słownictwa przeważają nazwy zabiegów, w tym kilka przykładów innowacji uzupełniających, będących zapożyczeniami hybrydalnymi, w których inicjalne komponenty pochodzą z języków martwych, np.: *микрoпигментация*, *дермaпигментация*, *микродермaпигментация* (fr. *pigment*); a także zestawienie *перманентен грим* i zapożyczenie angielskie: *блейдинг* (hyb. *микроблейдинг*). Liczną grupę stanowią wyrażenia oznaczające czynności wykonywane na twarzy w okolicach oczu (brwi, rzęsy, linia oka) oraz ust. Składnia wewnętrzna wyrażeń bazuje na schemacie $G+на\cap S^2$. Ponieważ przy każdym z wyrażeń podaję jego polski

¹ Patrz: *Wykaz źródeł*.

² Użyte skróty oznaczają: G – rzeczownik odczasownikowy (gerundium), + – swobodny szyk składników tego samego poziomu syntaktycznego, \cap – konkatencja, stały, obowiązkowy szyk składników związanych podrzędnie, S – rzeczownik, S_{gen} – rzeczownik w dopełniaczu.

ekwiwalent, warto zaznaczyć, że w polszczyźnie odpowiadają im konstrukcje bazujące z reguły na syntagmie $G \cap S_{gen}$. Wśród tego typu fraz nominalnych odnotowałam m.in.: *въстановяване на вежди* ‘rekonstrukcja brwi’, *изграждане на вежди* ‘odbudowa brwi’, *оформяне на вежди* ‘formowanie/ regulacja brwi’, *очертаване на вежди* ‘podkreślenie brwi’, *попълване на вежди* ‘wypełnienie brwi’, *присаждане на вежди* ‘zagełszczenie brwi’; *вграждане на мигли* ‘wszczepienie rzęs’, *засаждане на мисли* ‘wszczepienie rzęs’, *присаждане на мигли* ‘wszczepienie rzęs’, *сгъстяване на мигли* ‘zagełszczenie rzęs’, *удължаване на мигли* ‘wydłużenie rzęs’; *контуриране на устни* ‘konturowanie ust’, *коригиране на устни* ‘korekta kształtu ust’ ($S \cap S_{gen} \cap S_{gen}$), *моделиране на устни* ‘modelowanie ust’, *оформяне на устни* ‘formowanie ust /nadanie ustom pożądanego kształtu’, *уголемяване на устни* ‘powiększenie ust’, *очертване на контура* ‘podkreślenie konturu’.

Niekiedy wyrażenia oznaczające wykonywane zabiegi w ramach makijażu permanentnego są bardziej rozbudowane. I tak w zgromadzonym materiale językowym wystąpiły m.in. następujące frazy:

- $G + \text{на} \cap \text{ADI} \cap \text{S}$: *поставяне на очна линия* ‘naniesienie linii oka’, *поставяне на околоочен контур* ‘naniesienie konturu oczu’;
- $G + \text{на} \cap \text{PART}^3 \cap \text{S}$: *нанасяне на обезболяващ продукт* ‘aplikowanie środka przeciwbólowego’, *нанасяне на заздравяващ продукт* ‘aplikowanie środka przyspieszającego gojenie ran’, *нанасяне на оцветяващ пигмент* ‘wprowadzenie pigmentu koloryzującego’;
- $G + \text{на} \cap \text{S} + \text{с} \cap \text{S}$: *очертаване на вежди с молив* ‘podkreślenie brwi ołówkiem’, *попълване на вежди с пигмент* ‘wypełnienie brwi pigmentem’;
- $G + \text{на} \cap \text{S} + \text{S} + \text{по} \cap \text{S}$: *рисуване на вежди косъм по косъм* ‘rysowanie brwi metodą włoskową/ włosku’.

Kolczykowanie

We współczesnym języku bułgarskim można zaobserwować swego rodzaju rywalizację między rodzimymi terminami oznaczającymi zabiegi kolczykowania, tudzież przebijania określonych części ciała w celu założenia kolczyka a zaadaptowaną do bułgarszczyzny, pojemną semantycznie pożyczką *пийрсинг* (ang. *piercing*). Istnieją dwa bułgarskie rzeczowniki odczasownikowe, których używa się do nazywania czynności przebijania określonych części ciała ludzkiego w celu założenia kolczyka: *пробиване* | *продупчване* (на уши). Co za tym idzie, przebита część ciała może być określana za pomocą dwu imiesłówów adnominalnych biernych: *пробит* | *продупчен* (нън). Funkcjonuje także ogólne wyrażenie *поставяне на обеци* najbliższe polskiemu terminowi kolczykowanie. Lektura wielu

³ PART – imiesłów, w tym wypadku imiesłów adnominalny czynny współczesny

artykułów zamieszczanych na profilowanych tematycznie portalach internetowych pozwala na wysunięcie wniosku, że rodzimy termin *пробиване* jest stosowany najczęściej w odniesieniu do dwu elementów ciała, a mianowicie uszu i nosa, niekiedy także ust. Używany jest bezwyjątkowo, gdy mowa o zabiegu przebijania uszu u dzieci: *пробиване на уши у децата*. Na wielu stronach internetowych można spotkać co prawda wyrażenie *детски пийрсинг*, ale stosuje się je jako hasło, pod którym ukrywają się raczej ozdoby, kolczyki dedykowane dzieciom, nie zaś na oznaczenie zabiegu przebicia uszu, czy jakiegokolwiek innej części ciała u dziecka. W odniesieniu do przebijania uszu, nosa i ust u osób dorosłych coraz częściej spotykany jest zapożyczony termin *пийрсинг*. Zabiegi przebijania innych części ciała nazywane są zdecydowanie częściej za pomocą angielskiego leksemu, którego frekwencja w badanych kontekstach przewyższa kilkakrotnie częstotliwość użycia leksemu *пробиване*.

W języku bułgarskim wyrażenia z zakresu kolczykowania wskazują na część ciała, która podlega zabiegowi. Tu pojawią się zwroty o wyższym, jak i o niższym stopniu uogólnienia. Są to frazy nominalne, które realizują schemat S+но/на∩(ADI∩)S, przy czym miejsce pierwszego elementu schematu może zajmować zarówno zapożyczenie z języka angielskiego *пийрсинг*, jak i bułgarski rodzimy rzeczownik odczasownikowy *пробиване*. Wiele z wyrażzeń posiada synonimiczne odpowiedniki o strukturze ADI∩S. Te jednak najczęściej charakteryzują się niższą frekwencją. Mowa o następujących zwrotach:

пийрсинг по главата ‘zabiegi kolczykowania dokonywane na różnych częściach głowy’:

пийрсинг на ушите | *ушен пийрсинг* (rzadziej), konkurujące z rodzimym *пробиване на уши* ‘kolczykowanie/ przebijanie uszu’;

пийрсинг на носа | *носен пийрсинг* (rzadziej), rodzimy *пробиване на нос* ‘kolczykowanie nosa’;

пийрсинг на устните | *устен пийрсинг* (rzadko), rodzimy *пробиване на устни* ‘kolczykowanie ust’;

пийрсинг на езика, rodzimy *пробиване на език* ‘kolczykowanie języka’;

пийрсинг на веждите, rodzimy *пробиване на вежди* ‘kolczykowanie brwi’;

пийрсинг на черепа, zapożyczenie *брейн-пийрсинг* (ang. *brain piercing*) ‘zabieg kolczykowania w okolicach czaszki’;

пийрсинг по тялото | *телесен пийрсинг* (rzadko) ‘zabieg kolczykowania dokonywany na różnych częściach ciała poza głową’;

пийрсинг на пьна | *пьнен пийрсинг* (rzadko), rodzimy *пробиване на пьн* ‘kolczykowanie pępka’;

пийрсинг на интимни места | *интимен пийрсинг*, rodzimy *пробиване на интимни места* ‘kolczykowanie miejsc intymnych’; *пийрсинг по гениталии* | *генитален пийрсинг* ‘kolczykowanie genitaliów’; *пийрсинг на зърна* | rodzimy *пробиване на зърна* ‘kolczykowanie sutków’;

повърхностен пийрсинг (kalka) | zapożyczenie *сърфейс пийрсинг* (ang. *surface piercing*) ‘zabiegi zamieszczania kolczyków m.in. na rękach, nogach, karku, plecach techniką podskórną’;

микродермален пийрсинг ‘technika piercingu podskórnego z użyciem implantów’;

нестандартен пийрсинг ‘niestandardowe zabiegi, dokonywane np. na zębach, w oku’ itp.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że dla zastąpienia wyrażenia *пийрсинг на черена* nie można użyć konstrukcji *пробиване на черена*, ponieważ jest to w języku bułgarskim termin wyspecjalizowany, stosowany w naukach medycznych i oznacza trepanację czaszki.

Na skutek panującej mody na kolczykowanie ciała do języka bułgarskiego przenika duży zasób słownictwa zapożyczonego z języka angielskiego. Niekiedy są to zapożyczenia sztuczne, a język angielski stanowi medium, za pośrednictwem którego przedostają się do bułgarszczyzny. Mowa zwłaszcza o licznych, nowych terminach nazywających rodzaje kolczykowania oraz biżuterię zakładaną w różnych miejscach ciała i przy różnych typach piercingu. Z reguły są to zaadaptowane fonetycznie zapożyczenia angielskie lub sztuczne. Rzadziej leksemy te są przejmowane w postaci kalk słowotwórczych. I tak wśród terminów oznaczających typy kolczykowania można wymienić m.in.:

1. rodzaje kolczykowania uszu: *лоуб* (ang. *lobe*) ‘przebiecie dolnego płątka ucha’; *трагус* (łac. *tragus*) ‘przebiecie skrawka ucha’; *анти-трагус* (łac. *antitragus*) ‘przebiecie przeciwskrawka ucha’; *хеликс* (łac. *helix*) ‘przebiecie obrąbka ucha’; *анти-хеликс* (łac. *antihelix*) ‘przebiecie grobelki ucha’; *конч* (łac. *concha*, ang. *conch*) ‘przebiecie muszli małżowiny’; *прук* (ang. *rook*) ‘umiejscowienie kolczyka w małej fałdce nad antitragusem’; *деѝм* (ang. *daith*) ‘przebiecie fałdki tuż nad tragusem’; *снѝг* (ang. *snug*) ‘przekłucie przez dwie warstwy chrząstki’; *индѝстриѝл* (ang. *industrial*) ‘z reguły zakrzywiony kolczyk w górnej części ucha, przechodzący przez dwa otwory’; *орбитѝл* (ang. *orbital*) ‘dwa przekłucia połączone kółkiem lub podkówką’; *флеиш* (ang. *flesh*) ‘rozepchanie otworu w uchu’; *пинч* (ang. *pinch*) ‘rozepchanie otworu w uchu z przycięciem tkanki’ i in.
2. rodzaje kolczykowania nosa: *нострил* (ang. *nostril*) ‘przekłucie płątka nosa’; *сентум* (ang. *septum*) ‘przekłucie chrząstki przegrody nosowej lub skóry pod chrząstką’; *сентрил* (ang. *septril*) ‘przekłucie wertykalne przez nozdrza i przegrodę nosową’; *бридж* (ang. *bridge*) ‘przekłucie skóry u nasady nosa lub w środkowej części nosa’ i in.
3. rodzaje kolczykowania języka i warg: *снейк айс* (ang. *snake eyes*) ‘przekłucie poziome przez czubek języka’; *снейк байт* (ang. *snake bite*) ‘umieszczenie kolczyków po obu stronach dolnej wargi’; *лабрет* (ang. *labret*) ‘umieszczenie kolczyka w dolnej wardze’; *медуза* (ang. *medusa*) ‘umieszczenie kolczyka nad górną wargą, po środku’; *мадона* (ang. *Madonna*) ‘umieszczenie kolczyka w zagłębieniu ponad górną wargą po stronie prawej’; *монро* (ang. *Monroe*) ‘umieszczenie kolczyka nad górną wargą po stronie lewej’ i in.
4. rodzaje kolczykowania brwi: *вертикален* (ang. *vertical*) ‘przekłucie wykonane pionowo’; *хоризонтален* (ang. *horizontal*) ‘przekłucie wykonane poziomo’;

антн (łac. *anti*) ‘przekłucie wykonane symetrycznie’; *бридж* (ang. *bridge*) ‘przekłucie wykonane poziomo między oczami nad mostkiem nosa’ i in.

Wymienione powyżej nazwy nie wyczerpują zasobu słownictwa służącego do nazywania rodzajów kolczykowania, jak widać są one przejmowane na potrzebę chwili z języka angielskiego i adaptowane zwłaszcza na poziomie fonetycznym.

Także słownictwo oznaczające nazwy typów kolczyków w znacznym stopniu wzbogaca współczesny bułgarski język ogólny. W asortymencie sklepów internetowych, oferujących biżuterię do piercingu najczęściej pojawiają się zakładki, w których kolczyki dzielone są według części ciała. Wówczas wyrażenia językowe przybierają strukturę $S+za\cap S$ i odpowiada im polska fraza nominalna o podobnej strukturze $S+do\cap S$, np.: *обеци за уши* ‘kolczyki do uszu’, *обеци за уста* ‘kolczyki do ust’, *обеци за нос* ‘kolczyki do nosa’, *обеци за вежди* ‘kolczyki do brwi’, *обеци за език* ‘kolczyki do języka’, *обеци за пъп* ‘kolczyki do pępka’, *обеци за зърна* ‘kolczyki do sutków’ i in. Wśród nazw określających kształt lub formę kolczyka najczęściej stosowane są rodzime nazwy opisowe, np. *отворена халка с топчета* ‘otwarty pierścień zakończony kulkami’, *отворена халка с шибчета* ‘otwarty pierścień zakończony grotami’, *затворена халка с топче и пружина* ‘zamknięty pierścień z kulką i sprężyną’, *обеца за устна с малко топче и дълго колче* ‘kolczyk wargowy z małą kulką i długim kołeczkiem’ itp. Obok nazw rodzimych często spotykane są zapożyczone nazwy rodzajów kolczyków, jak np. *спирала*, *туистър* (ang. *twister*), *барбел* (ang. *barbell*) ‘kolczyk składa się z pręta prostego lub wygiętego (nazywany niekiedy bananem) i z dwu stron jest zakończony kulkami’; *тунели* lub *флеш-тунели* lub *флешове* (ang. *flesh tunnels*) ‘tunele’, *пльгове* (ang. *plug*) ‘rozpychacze’, *сърфејс бар* (ang. *surface bar*) ‘kolczyki stosowane do kolczykowania powierzchniowego’ i in.

Tatuaż

We współczesnym języku bułgarskim mamy do czynienia ze zjawiskiem równoczesnego funkcjonowania kilku leksemów na oznaczenie tatuażu. A mianowicie w bułgarszczyźnie obok starszych, przejętych do języka przez medium francuskie wyrazów *татуировка* oraz *татуаж* (fr. *tatouage*) w coraz powszechniejszym użyciu są leksemy przejęte z języka angielskiego: *тату* i *татуц* (ang. sg. *tattoo*, pl. *tatoos*). W tej postaci i znaczeniu zostały odnotowane w wydanym w 2010 roku *Słowniku nowych wyrazów w języku bułgarskim* (RNDBE 2010, 426). W słowniku opatrzone je kwalifikatorem *нежел.* ‘niezalecane’. Tymczasem aktualnie obserwujemy, że ich frekwencja we współczesnym bułgarskim dyskursie publicystycznym, a zwłaszcza w języku mediów jest wysoka i myślę, że można już orzec o ich stabilnej pozycji w systemie. Oprócz tego także starsze, utworzone za pomocą rodzimych środków słotwórczych bułgarskie nazwy wykonawców tatuaży – *татуировчик* i *татуировач* – znajdują się aktualnie w wycofaniu, a ich miejsce zajęła nowa pożyczka z języka angielskiego *татуист* (ang. *tattooist*).

W grupie słownictwa z zakresu tatuażu znajdują się wyrażenia nazywające:

1. typ tatuażu, najczęściej o strukturze ADI∩S, np.: *трайна татуировка* ‘tatuaz stały’, *временна татуировка* ‘tatuaz tymczasowy’, *прецизна татуировка* ‘tatuaz wykonany starannie, z dbałością o szczegóły’, *артистична татуировка* ‘tatuaz artystyczny’; a także nazwy złożone, w których pierwszy określający człon złożenia to samodzielny leksem: *къна татуировка* ‘tatuaz henną’ lub obcy zdeintegrowany komponent *арт тату* ‘tatuaz artystyczny’.
2. posiadanie tatuażu, o strukturze V∩S: *имам⁴ татуировка* ‘mieć tatuaz’, *притежавам татуировка* ‘posiadać tatuaz’, *нося татуировка* ‘nosić tatuaz’;
3. zabiegi tatuowania i inne zabiegi związane z tatuazem: *татуиране* (G); oraz wyrażania o strukturze G+на∩S: *поставяне на татуировка/ татуиси⁵* ‘wykonanie tatuazu’; *изработване/ изработка на татуировка* ‘wykonanie tatuazu’; *закриване на татуировка* ‘zakrycie tatuazu’; *белене на татуировка* ‘wybielenie tatuazu’; *освежаване на татуировка* ‘odświeżenie tatuazu’, *преработване на татуировка* ‘przeróbka tatuazu’; *коригиране на татуировка* ‘korekta tatuazu’; *премахване на татуировка* ‘usunięcie tatuazu’; *покриване на татуировка* ‘pokrycie tatuazu’; *прикриване на татуировка* ‘przykrycie tatuazu’;
4. miejsca, w których wykonywane są zabiegi tatuowania, najczęściej o strukturze S+за∩S: *студио за татуировки* ‘studio tatuazu’; *ателие за татуировки* ‘atelier tatuazu’; *салон за татуировки* ‘salon tatuazu’;
5. osoby wykonujące tatuaz: *татуист* ‘tatuazysta’;
6. wzory, szablony tatuazu, najczęściej o strukturze: S+за/c∩S: *идея за татуировка* ‘propozycja tatuazu’, *шаблон за татуировка* ‘szablon tatuazu’, *снимка за татуировка* ‘zdjęcie tatuazu’, *каталог с татуировки* ‘katalog tatuazu’, *галерия с татуировки* ‘galeria tatuazu’;
7. narzędzia do wykonywania tatuazu oraz środki pielęgnacyjne, najczęściej o strukturze S+за∩S: *машина за татуировки/ татуиране* ‘maszyna do tatuazu’, *пистолет за татуировки/ татуиране* ‘pistolet do tatuazu’, *игли за татуировки/ татуиране* ‘igły do tatuazu’, *комплекти за татуировки/ татуиране* ‘zestawy narzędzi do tatuazu’, *козметика за татуировки* ‘kosmetyki do pielęgnacji tatuazu’, *продукти за татуировки* ‘produkty do tatuazu – jego wykonania lub pielęgnacji’, *обезболяващо за татуировки/ татуиране* ‘środek uśmierzający ból, stosowany podczas wykonywania tatuazu’.

Wśród wyrażeń odnoszących się do tatuazu odnotowałam wiele złożzeń z pierwszym komponentem *тату*-. Większość z nich to niewątpliwie kalki z języka angielskiego, np. *тату студио*, *тату салон*, *тату ателие*, *тату каталог*, *тату фотоси*, *тату галерия*, *тату шаблон*, *тату икици*, *тату сайт*, *тату артист*, *тату пистолет*, *тату машина*, *тату игли*, *тату козметика*, *тату продукти*

⁴ W bułgarszczyźnie nie występuje forma bezokolicznikowa czasownika – to bałkańska cecha tego języka. Jako podstawową, słownikową formę czasownika wskazuje się formę osobową – 1 os. sg. ind. praes.

⁵ Leksem rodzimy *татуировка* i zapożyczony *татуиси* stosowane są często zamiennie.

itp. Wiele z tego typu konstrukcji wskazuje na sposób postrzegania tatuażu jako rodzaju sztuki wizualnej, w tym m.in. *тату артист* (rzadziej *тату художник*), *тату изложба*, *тату искусство*, *тату фестивал*, *тату дизайн*, *тату пленер* i in. W języku bułgarskich mediów oraz w tekstach bułgarskich portali, poświęconych tematyce tatuażu odnajdujemy liczne przykłady tego typu złożeń, które mogą dać początek nowej serii. Wydaje się bowiem, że stopniowo (wraz z modą na tatuaż) wyrazów tego typu w języku bułgarskim przybywa i oprócz compositów, które mają stosunkowo stabilny charakter typu *тату салон* lub *тату артист*, pojawiają się coraz to nowe złożenia, a wśród nich coraz częściej odnotowujemy struktury hybrydalne o charakterze okazjonalnym, co do których nie sposób orzec czy zostały skalkowane, czy też powstały na rodzimym gruncie na bazie modelu słowotwórczego funkcjonującego w języku od dobrych dwudziestu lat (por. liczne i produktywne w bułgarszczyźnie serie złożeń z komponentami *евро-*, *био-*, *еко-*, *зеѝ-* i wiele innych⁶). Ich znaczenie wydaje się trudne do wychwycenia bez uwzględnienia szerszego kontekstu zarówno językowego, jak i kulturowego. I tak, nagłówek jednego z artykułów prasowych na portalu na temat aktualnych wydarzeń rozrywkowych i kulturalnych programata.bg brzmi „*Тату традиция*”⁷ dosł. ‘tattoo tradycja’ i nawiązuje do ponad dziesięcioletniej już tradycji organizowania festiwalu tatuażu w Sofii. Z kolei na innych portalach tematycznych pojawiają się na przykład określenia *тату грижа*⁸ dosł. ‘tattoo troska/pielęgnacja’ i *тату сувенири*⁹ dosł. ‘tattoo upominki’. Pierwsze ze złożeń to zakładka w sklepie internetowym, pod którą kryją się produkty kosmetyczne do pielęgnacji tatuażu. W drugim przypadku chodzi o drobne przedmioty-upominki, które w jakiś sposób nawiązują do tatuażu, może to być np. breloczek w kształcie pistoletu do tatuażu. Najciekawszym przykładem złożenia, które pokazuje semantyczny potencjał komponentu *тату-* w języku bułgarskim, jest użyte w jednym z artykułów prasowych compositum *тату реалност*¹⁰ ‘dosł. ‘tattoo rzeczywistość’, które może być interpretowane wielopłaszczyznowo. W tekście z jednej strony wskazuje na rzeczywistość tatuażu w postaci jego realizacji na ludzkim ciele, z drugiej strony ukazuje wysokie artystyczne walory tatuażu, który jest wykonany na tyle precyzyjnie i z zastosowaniem tak zaawansowanych technik, że powoduje złudzenie rzeczywistości, prawdziwości wytatuowanego obrazu.

⁶ O modelu słowotwórczym w podsystemie słowotwórczym języka bułgarskiego i o wybranych bułgarskich seriach złożeń pisze Długosz, N. (2017). *O znakach ubezwłasnowolnionych, czyli po nowych polskich i bułgarskich compositach bezafiksalnych w medialnym dyskursie publicystycznym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

⁷ <https://www.programata.bg/тату-традиция/> (13 maj 2019).

⁸ <https://www.alteyaorganics.bg/таг/тату-грижа/> (12 maj 2019).

⁹ https://silvia-kozmetik.com/index.php?rt=product/categorypath=172_171 (12 maj 2019).

¹⁰ <https://m.dnes.bg/mish-mash/2016/02/16/smraziavashтата-3d-tatu-realnost.293197> (12 maj 2019).

Podsumowanie

Jak wynika z dokonanej, wybiórczej analizy, bo opierającej się na materiale wyekscerpowanym z ograniczonego korpusu tekstów, pochodzących z tematycznie wyprofilowanych stron internetowych, obserwujemy we współczesnym języku bułgarskim intensywny przyrost innowacji uzupełniających w polu semantycznym zdobienie i modyfikacja ciała. W artykule poddałam analizie słownictwo w zakresie zaledwie trzech tego typu zabiegów, a mianowicie makijażu permanentnego, kolczykowania i tatuażu. Wiele z innowacji to nowe wyspecjalizowane wyrażenia przejęte do języka bułgarskiego często jako kalki z innych języków, w tym przede wszystkim z języka angielskiego. Bogate słownictwo z zakresu zdobienia i modyfikacji ciała obfituje zwłaszcza w zapożyczenia właściwe, w tym w zapożyczenia sztuczne, zaadaptowane na poziomie fonetycznym zapożyczenia z języka angielskiego i zapożyczenia o strukturze hybrydalnej. Łatwo zaobserwować, że w języku konkurują ze sobą starsze rodzime terminy z nowszymi, często obcymi, na korzyść tych drugich, zwłaszcza w medialnych tekstach publicystycznych, poświęconych tematyce zdobienia i modyfikacji ciała (np. por. bułg. *пробиване* i zapożyczone z ang. *пърсинг*, starsze *татуировчик*, *татуировач* i nowe zapożyczone z ang. *татуист* etc.). Zauważalna jest także tendencja do wyodrębnienia nowej serii wyrazów złożonych bezafiksalnie z inicjalnym komponentem *тату-*. Spore zainteresowanie i popularność zabiegów, o których mowa, przyczyniły się do upowszechnienia i używania tego typu słownictwa, nie tylko przez osoby „wtajemniczone”, będące specjalistami w danej dziedzinie, ale przez ogół mówiących. Sądzę, że niniejszy artykuł, skoncentrowany na analizie strukturalno-semantycznej bułgarskich wyrazów oraz wskazanie ich polskich ekwiwalentów może stanowić swego rodzaju pomoc dydaktyczną w nauce języka, a także pomoc fachową w tłumaczeniu. Jednak przede wszystkim sygnalizuje intensywny rozwój słownictwa w zakresie omawianego pola tematycznego, które z pewnością jest warte dokładniejszego opisu językoznawczego.

Literatura

- , R., I Carroll, L. 2002. „Body piercing, tattooing, self-esteem, and body investment in adolescent girls”. *Adolescence* nr 37: 627–637.
- Craik, J. 1994. *The face of fashion: Cultural studies in fashion*. London: Routledge.
- Dziuban A. 2013. *Gry z tożsamością. Tatuowanie ciała w indywidualizującym się społeczeństwie polskim*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Nowak, R. 2012. „Psychologiczne aspekty tatuowania się”. *Roczniki Psychologiczne* t. XV, nr 2: 87–103.
- Sweetman, P. 1999. „Anchoring the postmodern self? Body modification, fashion and identity”. *Body and Society* 5: 51–76.
- Szuskiewicz, M. 2009. „Duchowe uwarunkowania modyfikacji ciała”. *Sztuka leczenia* 3–4: 29–26.

- Śląski, S. 2010. „Zachowania transgresyjne – próba psychologicznego pomiaru”. *Przegląd Psychologiczny* t. 53, nr 4: 401–416.
- Turner, B. 1999. „The possibilities of primitiveness: Towards a sociology of body marks in cool societies”. *Body and Society* 5: 39–50.
- Wohlrab, S., J. Stahl i P. Kappler. 2007. „Modyfing the body: Motivations for getting tattooed and pierced”. *Body Image* 4: 87–95.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

- RNDBE – Perniška, E., D. Blagoeva i S. Kolkovska. 2010. *Rečnik na novite dumi v b"lgarskiâ ezik*. Sofiâ: Izdatelstvo na BAN.
- РНДБЕ – Пернишка, Е., Д. Благоева и С. Колковска. 2010. *Речник на новите думи в българския език*. София: Издателство на БАН.
- www.ambar.bg (12 maj 2019).
- www.angel-face.bg.com (12 maj 2019).
- www.cetmed.net (12 maj 2019).
- www.dalgotiebg.com (12 maj 2019).
- www.dimastyle.com (12 maj 2019).
- www.kingsman.bg (12 maj 2019).
- www.ladiespoint.net (12 maj 2019).
- www.ladyzone.bg (12 maj 2019).
- www.mitkotattoo.info (13 maj 2019).
- www.natamno.com (13 maj 2019).
- www.palitratattoo.com (13 maj 2019).
- www.permanentengrim-bg.com (13 maj 2019).
- www.piercingdeni.com (13 maj 2019).
- www.tattooed.bg (13 maj 2019).
- www.tattoo-monica.com (13 maj 2019).
- www.tatuirovki.bg (13 maj 2019).
- www.tialoto.bg (13 maj 2019).
- www.veselotosalonche.com (13 maj 2019).
- <http://www.cosmopolitan.bg/tvoeto-tyalo/kratka-piursing-enciklopediya-page5.html> (12 maj 2019).